

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMUNA BANKALARCA ÖDENEN “GİDERLERE KATILMA PAYI”

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMUNA BANKALARCA ÖDENEN “GİDERLERE KATILMA PAYI”

Cemalettin TURAN*

I- GİDERLERE KATILMA PAYI (GKP) NEDİR?

A-TANIMI

4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuş olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) bütçesi hakkında, aynı Kanun'un 6. maddesinde şu düzenleme yapılmıştır:

“Kurum çalışanlarının özlük ve mali hakları, Kurumun bütçesi:

Madde 6 : ...

... 3. Kurum giderleri Kurul kararıyla yürürlüğe giren yıllık bütçeye göre yapılır. Kurumun bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe, bütçe yılından önce gelen otuz gün içinde hazırlanır ve giderler bir önceki yıl sonu bilanço toplamalarına göre bankalarca bütçenin yürürlüğe girmesinden önce Kuruma yapılacak ödemelerle karşılanır. Giderlere katılma payı olarak tahsil olunacak (bu) tutar bankaların bilanço toplamalarının onbinde üçünü geçemez. Belirtilen süre içerisinde ödenmeyen gider payları 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir...”

Buradan anlaşılmaktadır ki, BDDK'nın bütçesi, genel bütçeden ayrıdır ve her türlü gideri de bankalar tarafından “Giderlere Katılma Payı” (GKP) adı altında ödenecek paralarla karşılanacaktır.

B- MAHİYETİ

GKP, bazı özellikleriyle “hizmet bedeli” sayılabilirse de, “vergi” yada “harç” benzeri sayılmasını gerektiren özellikleri daha fazladır. GKP'yi “hizmet bedeli” ne yaklaşım özellikleri şunlardır:

- Bütçelenmiş “**belli bir giderin**” karşılığı olması.
- GKP'yi kullanan, yani harcayan BDDK'nın hizmetlerinin, doğrudan doğruya bu payı ödemekle mükellef olan şirketlere (bankalara) yönelik olması.
- GKP'yi “**vergi**” ya da “**harç**”a yaklaşım özellikleri ise şöyle sıralanabilir:

- Bütçelenmiş belli bir giderin karşılığı olarak ödense dahi, bu belli bir giderin “yansıtılması” suretiyle yapılmamakta, ödeyen bankanın bilanço büyüklüğü üzerinden belli bir nispette alınmaktadır. Yani BDDK’nın giderleri ile bugiderlere katlanmak üzere GKP ödeyen banka arasında “doğrudan” bir ilişki yoktur.

- Bu pay her ne kadar “Giderlere Katılma Payı” adıyla ödenmekte ise de “bütçelenmiş gider tutarı” ile sınırlı değildir. Yani BDDK’nın “bütçelenmiş gider tutarının” belli oranlarda bankalar arası paylaşılması söz konusu değildir. Bütçelenmiş gider tutarından bağımsız bir biçimde, Kanun’da yer alan azami ölçü esas alınarak her bir bankadan bir önceki yıl bilanço toplamının onbinde üçü talep edilmektedir. Talep edilen tutarın bütçelenmiş gider tutarının altında kalması veya onu aşması ve dolayısıyla BDDK bütçesinde gider veya gelir fazlası oluşması mümkündür.

- GKP’yi kullanan BDDK’nın hizmetlerinin, doğrudan doğruya bu payı ödemekle mükellef olan bankalara yönelik olduğu doğrudur. Ancak bu hizmet ilişkisi “ticari” değil “kamusal” nitelikte olduğundan, her bir bankaya verilen hizmetin ayrı ayrı ölçülmesi ve fiyatlandırılması söz konusu değildir. Bankalar açısından BDDK’nın sağladığı hizmetler, fiyatı belli ticari nitelikte hizmetler değil, kamusal nitelikte hizmetler olduğundan, GKP belli bir hizmetin bedeli niteliğinde sayılamaz.

Kişisel kanaatimiz, GKP’nin bir nevi “vergi” yada “harç” sayılması gerektiği yönündedir.

C- ÖDEMEKLE MÜKELLEF OLANLAR

Bu payı ödemekle mükellef olanlar bankalardır. 4389 Sayılı Kanun’un 2. maddesine göre, bu Kanun’a göre banka adı altında Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurtdışındaki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri “banka” sayılır. Mevduat kabul etmeyen bankalar (yatırım bankaları) ve “banka” adıyla kurulmasalar dahi özel finans kurumları da yine 4389 Sayılı Kanun’un 20. maddesinde yer alan düzenlemelere göre bu payı ödemekle mükelleftirler.

Bankanın hukuki statüsü (devlet bankası olması vb.), yönetiminin Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na geçmiş olması, tasfiye, birleşme, devir sürecine girmiş olması vb. durumlar bu paydan muaf olma hakkı vermemektedir.

D- ÖDENECEK TUTARIN HESAPLANMASI (MATRAH VE NİSPET)

GKP’nin, bankanın önceki yıl sonu bilanço toplamı üzerinden azami onbinde üç oranında hesaplanması gerekmektedir.

GKP’nin matrahı Kanun’da, “bilanço toplamı” şeklinde son derece muğlak bir ifade ile yer almıştır.

Bundan;

- Nazım hesaplar hariç aktif toplamı,

- Nazım hesaplar dahil aktif toplamı,

- Aktif vepasif tarafların toplamı,

gibi anlamlar çıkarmak mümkündür.

Bunlardan enakla yakın olan ve genel kabul göreni “**nazımhesaplar hariç aktif toplamı**”dır.

Diğer taraftan, esas alınacak bilanço, 4389 Sayılı Kanun’un 13. maddesinde yer alan şartlardahilinde hazırlanan bilançodur (Uluslararası Muhasebe Standartları, -varsa-bankanın merkezinin bulunduğu ülke standartları, SPK ve vergi mevzuatını gerektirdiği düzeltmeler vb. dikkate alınmayacaktır.).

Azami onbinde üç olannispetin ilk iki yıl için (2000 ve 2001) Bakanlar Kurulunca onbindealtıya kadar çıkarılması mümkün idiyse de (4389 Sayılı Kanun’un geçici 1.maddesinin “d” bendi) Bakanlar Kurulu bu yetkisini kullanmamıştır.

Kanun’da açık bir hüküm olmamakla beraber, azami onbinde üç olannispetin, sıfır ile bu oran arasında kalmak üzere hangi oranda uygulanacağına BDDK’nın karar vereceği anlaşılmaktadır (Bankalar Kanunu Md. 6/3).

Bugüne kadar BDDK, biri kuruluş diğeri de 2001 yılı bütçesi ile ilgili bu oranı onbinde üç olarak belirlemiş bulunmaktadır.

E- ÖDENMESİ GEREKEN SÜRE VE ÖDEMENİN YAPTIRIMI

- GKP’nin, önceki yıl sonu bilanço toplamı üzerinden hesaplanarak cari yılın sonuna kadar (BDDK’nın gelecek yıl bütçesi yürürlüğe girmeden önce) BDDK adına Merkez Bankası nezdinde açılan hesaba ödenmesi gerekmektedir.

- GKP’nin vadesinde veya hiç ödenmemesi halinde 4389 Sayılı Kanun’da parasal ya da adli, cezai bir yaptırım uygulanması öngörülmemiştir.

Buna mukabil, süresinde ödenmeyen GKP’nin 6183 Sayılı AATUHK’a göre tahsil edilecek olması nedeniyle, ilgili bankanın gecikme zammına maruz kalacağı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, 4389 Sayılı Kanun’la son derece geniş yetkilerle donatılmış durumdaki BDDK’nın, GKP’yi ödemeyen banka karşısındaki fiili yaptırım gücünün gözden uzak tutulmaması gerekir.

II- GİDERLERE KATILMA PAYININ, ÖDEYEN BANKALARA ÇİSİNDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A- BİR GİDER UNSURU MUDUR?

Ticari bilanço (ya da ticari kâr-zarar) hesabında bu payın, bankanın malvarlığını aşındırdığı ve bu nedenle bir gider unsuru olduğu tartışmasızdır. Bu nedenle de gerek bankacılık ve gerekse SPK mevzuatına göre hazırlanacak bilanço ve kâr-zarar tablolarında bu pay bir gider unsuru olarak dikkate alınacaktır.

Keza vergiselanlamda da bu payın bir gider unsuru olarak dikkate alınması gereğinin tartışılmaması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü, GVK’nın 40. maddesinin gerek 1. ve gerekse 6. bentleri bu mahiyetteki bir gider unsurunun, vergi matrahının hesabında indirimini sağlayacak açıklıktadır. Kaldı ki, yapılan ödeme, kanuni zorunluluktan kaynaklanmakta olduğundan, bir gider unsuru olduğu her türlü tartışmanın ötesinde olmalıdır.

B- HANGİ DÖNEME AİT GİDER UNSURUDUR?

BDDK tarafında gelecek yıl bütçesi içinde yer alan harcamalarda kullanılmak üzere, bankanın önceki yıl sonu bilanço toplamı üzerinden hesaplanarak, cari yılın sonuna kadar ödenecek olması nedeniyle GKP, asgari, birbirini izleyen 3 yılı (3 dönemi) ilgilendirmektedir:

1. GKP'nin hesabına esas alınacak tutar (matrah) : Önceki yıl (bilançosu)
2. GKP'nin ödenmesi gereken süre : Cari yıl (sonu)
3. GKP'nin BDDK tarafından harcanacağı dönem : Gelecek yıl (lar)

Ödeyen banka açısından GKP bunlardan hangisine aittir? Dolayısıyla hangi yılın gideri sayılmalıdır?

Cari yılın sonuna kadar ödenmesi gereken;

- GKP'nin, üzerinden hesaplanacağı önceki yıl bilançosu nedeniyle, önceki yılın gideri sayılması mümkün değildir. Çünkü, önceki yıl bilançosu belli olmakla birlikte,

- GKP'nin hangi oranda alınacağı o tarihte belli değildir.

- GKP'nin hangi oranda alınacağı cari yılın son 30 günü içinde hazırlanan bütçe nedeniyle, yine bu son 30 gün içinde BDDK kararı ile belli olmaktadır. Bu nedenle,

- GKP'nin, bilançosu üzerinden hesaplandığı (yukarıda 1. sırada yer alan) yılın gideri sayılması mümkün görünmemektedir.

- GKP'nin BDDK tarafından harcanacağı yıl olan gelecek yılın gideri sayılması da bize göre doğru değildir. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi, bir banka açısından bakıldığında, ödediği GKP ile BDDK'dan sağladığı hizmetler arasında doğrudan bir bağlantı kurmak mümkün değildir. 3 trilyon GKP ödeyen bir bankanın 3 trilyonluk, 1 trilyon GKP ödeyen bir diğer bankanın da 1 trilyonluk hizmetten yararlanması diye bir şey söz konusu değildir. Bu nedenle, BDDK tarafından gelecek yıl harcanacak olması nedeniyle, ödeyen banka nezdinde GKP'nin gelecek yılın (yukarıda 3. sırada yer alan yılın) gideri sayılması doğru değildir.

Şahsikaanımız, bu payın, ödenmesi gereken sürenin rastladığı yıla mâl edilmesi, yani yukarıda 2. sırada yer alan **"cari yılın"** gideri olarak dikkate alınması gerektiği yönündedir.

Yukarıda,

- GKP'nin önceki yıla ve gelecek yıla ait olamayacağına ilişkin gerekçelerin yanısıra aşağıdaki gerekçeler de cari yıla mâl edilmesini gerektirmektedir:

- GKP, ödeyen banka için cari yıl içinde bir borç olarak tahakkuk etmektedir (Matrahı venispeti belli olan tutar BDDK tarafından talep edilmektedir.).

- Banka bututarı cari yılın sonuna kadar ödemek zorundadır. Ödenmişse fiilen bankabünyesinden çıkmaktadır. Ödenmese dahi ilerde 6183 Sayılı AATUHK'ye göre ödenmek zorunda kalınacağından cari yılın sonu (31.12....) itibarıyla banka hesaplarında bu tutar için gider tahakkuku yapılması (bir nevi vergi karşılığı ayrılması) gerekir.

ÖRNEK 1:

BDDK'nın 2001 yılı bütçesi 4389 Sayılı Kanun gereği 01.01.2001'de yürürlüğe girmiştir. Bu bütçedeki giderler karşılığı olmak üzere bankalar, bir önceki yıl bilançoları olan 31.12.1999 bilançolarının toplamı üzerinden onbinde üç oranında

hesapladıkları GKP'ni 31.12.2000'ye kadar ödemişler yada 6183 Sayılı Kanun hükümlerine göre ödemek üzere borçlanmışlardır.

Bu durumda,31.12.2000'e kadar ödenmiş ya da ödenmemiş olsa bile bir borç olarak tahakkuk etmiş olan tutarın tamamının 2000 yılının gideri olarak hesaplara intikal ettirilmesi gerektiği görüşündeyiz.

C- ARA DÖNEMLERDE KARŞILIK AYRILMASI SURETİYLE GİDER YAZILMASI MÜMKÜN MÜDÜR ?

Cari yıl sonunda gerçekleşmesi beklenen bir zarar unsuru için yıl içinde karşılık ayrılması mümkün ve hatta gereklidir.

Vergisel açıdanda bu karşılığın geçici vergi dönemlerinde geçici vergi matrahından düşülebilmesi gerekir. 217 No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nin 3. bölümünde yer alan düzenlemeler (16, 17, 18 ve 19. paragraflar) buna imkân vermektedir.

ÖRNEK 2:

Yukarıdaki örnekte 2000 yılına mâl edilmesi gerektiği ileri sürülen ve 31.12.1999 bilançosu üzerinden hesaplanması mümkün olan azami onbinde üç nispetindeki GKP'nin TAMAMININ (ara veya geçici vergi döneminin uzunluğuna göre kıst yapılmaksızın) gerek bankacılık ve SPK ve gerekse vergisel açıdan geçici vergi dönemleri itibarıyla hazırlanacak mali tablolarında gider unsuru olarak dikkate alınması mümkün olmalıdır.

Buna göre 31.12.1999 bilançosu üzerinden hesaplanan ve 31.12.2000'e kadar ödenmesi zorunlu olan azami onbinde üç nispetindeki GKP örneğinin 1 trilyon ise söz konusu banka bu 1 trilyon uğerek bankacılık ve SPK mevzuatı yönünden hazırlayacağı ara dönem (3, 6 ve 9 aylık) bilançolarında ve gerekse geçici vergi dönemlerinde (01.01.2000–30.6.2000, 01.01.2000–30.09.2000 ve 01.01.2000–31.12.2000) KIST YAPMAKSIZIN TAMAMINI gider olarak dikkate alabilmelidir. (Yıl sonunda nispetin azami onbinde üç yerine daha düşük bir oranda tespit edilmesi halinde, 31.12.... itibarıyla bu oran kullanılacağı ve fakat bunun ara dönem bilançolarında ve geçici vergi beyanlarında azami oran kullanılarak ayrılan karşılığın daya-naksız kaldığı anlamına gelmeyeceği görüşündeyiz.)

*** Eski Hesap Uzmanı, YMM (DENET YMM A.Ş.)**

Yazarlar : 'CEMALETTİN TURAN'